

Wass Albert és halálos ítélete

VISSZHANG - LII. évfolyam 34. szám, 2008. augusztus 22.

Erdélyben köztudottan Wass Albert a legolvasottabb magyar író, és Magyarországon is dobogós. Népszerűsége egyeseket irritál. Vitatói azzal is érvelnek, hogy háborús bűnöst nem ildomos ünnepelni. Akkor, amikor Wass Albert fiainak felkérésére elvállaltam a román Népbíróság ítélete ellen benyújtandó perújítási kérelem ügyvédi képviselőjét, magamban megfogalmaztam: ha az ügyirat áttanulmányozása és a beszerzendő újabb dokumentumok alátámasztják Wass Albert bűnösségét, visszaadom az ügyvédi meghatalmazást. Elveim, neveltetésem, családi hátterem következtében nem vállalhattam, nem vállalhatom el egy háborús bűnös szerecsenmosdatását; a magyarságnak (és hozzáfűzhetem, az emberiségnek) nincs szüksége hamis prófétákra.

Amikor a magyar hadsereg a második bécsi döntés után 1940 szeptemberében bevonult a visszacsatolt Észak-Erdélybe, a magyar többségű helységekben kitörő lelkesedéssel fogadták a csapatokat. Ami a magyaroknak örömet, az a románoknak bánatot, dühöt jelentett. Ennek ismeretében a magyar honvédségnek parancsba adták azt, hogy határozottan le kell törni minden román ellenállást, és három hónapra bevezették a katonai közigazgatást. A bevonulás során a magyar honvédség 16 helységben erőszakot alkalmazott. A legsúlyos atrocitásra Szilágynagyfaluban (Nușfalău) 1940. szeptember 7-én került sor, az utolsó kettőre pedig a Wass családhoz kötött Vasasszentgotthárdon (Sucutard) és Omboztelkén (Mureșeni de Câmpie), 1941. szeptember 23-án. A 16 helyszínen a magyar honvédség különböző egységei követték el az atrocitásokat, de teljesen eltérő körülmények között folyamodtak erőszakhoz (volt olyan eset, hogy a templomtoronyból gépfegyverrel lőtték rájuk, ezt torolták meg). Vasasszentgotthárdon és Omboztelkén a rendelkezésünkre álló adatok szerint a magyar honvédséget senki sem támadta meg, az elkövetett gyilkosságokat nem lehet mentetni.

A nyomozást a román hatóságok öt évvel később, 1945. nyarán indították el, a vádirat benyújtására 1946. február 25-én, a kolozsvári Népbíróság 1. sz. ítéletének kihirdetésére 16 nappal később, 1946. március 13-án került sor. Tehát a 16 helységben elkövetett atrocitások tárgyalására, az idézésekre, védők kirendelésére, vádismertetésre, a vádlottak meghallgatására (64 személyt helyeztek vád alá), a tanúvallomásokra, a vádbeszédre, a védők beszédére, a bírák tanácskozására 16 nap elégséges volt. A koalíciós pártok által kijelölt "népbírák" tisztában voltak azzal, hogy a tényállást nem sikerült kideríteni, ezért csak olyan személyeket ítélték halálra (köztük Wass Albertet és apját, Wass Endrét), akikről tudták, hogy nem tartózkodnak Észak-Erdélyben. (Itt jegyzem meg, hogy a honvédségi atrocitásokat 1940 szeptemberében Magyarország területén, magyar állampolgárságú honvédek követték el, tehát a klasszikus jog szerint bűncselekményeiket a magyar és nem a román népbíróságoknak kellett volna tárgyalniuk.) A nyomozati eljárás és a bírói szakasz során nem derítették ki öt halálraítélt magyar tisztnek és altisztnek a keresztnévét, megelégedtek azzal, hogy például Polgár szakaszvezetőt halálra ítélték a vasasszentgotthárdi gyilkosságokért. Holott biztos, ezzel a névvel jó néhány ártatlan Polgár is életével lakolhatott volna a perrendtartás áthágásával meghozott slendrián ítélet következtében.

E bevezető után rátérek a vasasszentgotthárdi és omboztelki atrocitások bemutatására.

1941. szeptember 23-án hat személyt (négy románt, Ioan Cațit, Iosif Moldovant, Petru Mărgineanut és Mărioara Mureșant és két magyar zsidó lányt, Mihály Esztert és Mihály Rozáliát) őrizetbe vett a magyar csendőrség. Közülük két személyt, Petru Mărgineanut és nevelt lányát, Mărioara Mureșant néhány óra múlva elengedtek, négy személyt az ítélet szerint átkísértek a cegei Schilling-kastélyba. Az indokolás szerint a következő nap hajnalán kivégezték őket. Rosenberg Jakab (Iacob), a falu zsidó boltosa 1945.

augusztus 11-én a nyomozati eljárás során azt vallotta, hogy sógornőinek, Mihály Eszternek és Mihály Rozáliának letartóztatására "azért került sor a szentgotthárdi Wass Endre gróf közbenjárására, mivel azt hitték, kommunista érzelműek". Ha készpénznek vesszük Rosenberg Jakab nyilatkozatát, aki értelemszerűen nem lehetett jelen a csendőrök és Wass Endre állítólagos megbeszélésén, a letartóztatáshoz való esetleges hozzájárulást akkor sem tekinthetjük gyilkosságra való felbujtásnak - tudniillik ezért a bűncselekményért rótták ki a Népbíróság a két Wass halálos büntetését. A gyilkosságokra való állítólagos felbujtást azzal találta bizonyítottnak a Népbíróság, hogy egyetlen szemtanú (Axente Rotaru) állítása szerint Wass Endre és második felesége, Mansberg Izabella a gyilkosságok előtti este átkocsikázott Vasasszentgotthárdról a cegei Schilling-kastélyba, ahová a magyar tisztikart beszállásolták. (Még egyszer mondom, a négy személy kivégzésére az ítélet szerint másnap hajnalban került sor.) Egyetlen bizonyíték sincs azzal kapcsolatban, hogy Wass Endre és felesége miről is beszélt a magyar honvédség tisztjeivel - értelemszerűen megünnepelték Észak-Erdély visszacsatolását, a "felszabadulást".

Mivel csak Wass Endre utazott át Vasasszentgotthárdra, Wass Albert még abban az esetben sem lehetett volna felbujtó, ha történetesen a két román és a két magyar zsidó sorsáról a cegei kastélyban, a mulatozás során született volna döntés.

Az ítélet abból a szempontból is vitatható, hogy Pakucs hadnagyot (keresztnév nélkül) mint a gyilkos parancs kiadóját távollétében halálra ítélték, noha bizonyított tény, hogy a nyíregyházi 19-eseknek egy "kövér ezredes" volt a parancsnokuk, tehát az esetleges kivégzési parancsot csak ő adhatta ki, nem pedig a halálra ítélt hadnagy. Az ezredest nem helyezték vád alá, róla egyszerűen "elfelejtkeztek" a román hatóságok.

A perújítási eljárás során azon kívül az 1941. márciusi román titkosszolgálati jelentésen kívül, amelyik csak Wass Endrét jelölte meg felbujtóként, előkerült egy "perdöntő" csendőrségi jelentés. 1940. október 5-én, tehát 15 nappal a vasasszentgotthárdi gyilkosságok után a cegei csendőrőrs a kékesi honvédparancsnokságnak azt jelenti, hogy a Vasasszentgotthárdon letartóztatott négy személyt átadták a magyar honvédség 11-es regimentje "K" osztagának. A jelentés szerint a négy letartóztatott Cege község határában szökést kísérelt meg, felszólításra nem állt meg, ezért "fegyverhasználatra került sor". Joggal kérdezhetjük, ha valakiket szökés közben lőnek le, létezhet-e felbujtó?

Ebből az iratból, amellyel Petru Mărgineanu magyarellenés román internálását javasolják, még három fontos dolog derül ki.

1) A négy áldozatot nem a Wass Endre és Wass Albert által állítólag "felbujtatott" nyíregyházi 19-esek, hanem a 11-esek lőtték le!

2) A szeptember 23-án letartóztatott Petru Mărgineanut annak ellenére szabadlábra helyezték, hogy ő volt az, aki a román hadsereg visszavonulásakor kiraboltatta a Wass család istállóját. Wass Albert, aki a csendőrségi átirat szerint mindezt tanúvallomásában előadta, azt is elmondta, hogy Vasasszentgotthárdon nem létezett a román fasiszta Vaszgárda fiókszervezete - ez a közlés a román lakossággal szembeni csendőrségi viselkedés szempontjából igencsak lényeges enyhítő körülményt jelentett. Joggal kérdezhetjük: mennyire életszerű az, hogy a két Wass négy személy legyilkolására felbujtott, de megkímélte az őket kiraboltató, letartóztatásban lévő volt polgármestert, Petru Mărgineanut!?

3) A gyilkosságokat nem a vádiratban és az ítéletben rögzített hajnali órákban követték el, hiszen a szökés közbeni fegyverhasználatra csak megfelelő látási körülmények között kerülhet sor - köztudottan a honvédek nem infravörös távcsővel felszerelt puskákkal harcoltak.

A felsorolt érveket a kolozsvári Táblabíróság 35/2008. március 10-i ítéletében az alábbi indokolással söpörte le az asztalról: "Petru Mărgineanut szabadlábra helyezték, a többiek a magyar hadsereg járőre kísérte, Cege község határában megpróbáltak megszökni, nem álltak meg, a tűzfegyverhasználat következtében elvesztették életüket; megállapítható, hogy ez az irat [vagyis az általam az előbbiekben hivatkozott csendőrségi jelentés - K. E.] nem vonatkozik egy, a bírósági tanács által nem ismert helyzetre,

hanem megegyezik az általunk rögzített tényállással és indokolással. Az a tény, hogy a honvédségi járőr száma nem egyezik [az ítéletben foglaltakkal - K. E.], nem bizonyítja az elítélt ártatlanságát." Ismétlem, 1946-ban szó sem volt arról, hogy szökés közben lőtték le a négy áldozatot, hiszen ez a tényállás teljes mértékben kizárja a két Wass felbujtói szerepét. Azt senki sem állítja, hogy ők, a civilek, a grófok kísérték volna a honvéd járőrt, amelynek, mint minden foglyot kísérő járőrnek, szökés esetén fegyvert kellett használnia.

Meggyőződéseim szerint a nyomozati eljárást levezető és a vádiratot megszerkesztő neves büntetőjogász, Grigore Râpeanu, a Bukaresti Egyetem Jogi Karának későbbi dékánja, a büntetőjogi tanszék vezetője (volt professzorom) is tisztában volt azzal, hogy sem Wass Endre, sem Wass Albert nem volt felbujtója a vasasszentgotthárdi gyilkosságoknak. Állításomat azzal támasztom alá, hogy a vasasszentgotthárdi Schilling-kastélyba férjével, Wass Endrével átkocsikázó Wassné Mansberg Izabellát a nyomozati eljárás során ügyészként kihallgatta, majd néhány napos előzetes letartóztatás után szabadlábra helyezte. Ha a Schilling-kastélyban tényleg sor került volna a honvédségi tisztakar felbujtására, a jelen lévő feleség társtettesként kellett volna feleljen, vagyis őt is halálra kellett volna ítéltetni.

Andrei Bojor görög katolikus pap családjának és társaiknak omboztelki legyilkolását, ha lehet, még kacifántosabban bírálták el.

A vádirat szerint a gyilkos parancsot kiadó Csordás Gergely hadnagyot Körösi József (Iosif) omboztelki lakos, későbbi polgármester bujtotta fel. Körösi előzetes letartóztatásban volt, és az eljárás során csak nagy nehezen ismerte el egy szembesítéskor, hogy ő volt Csordás Gergely hadnagy tolmácsa. Ilyen körülmények között Körösit mint tolmácsot - nagyon helyesen - a Népbíróság felmentette, és helyette e cselekményekért a vád alá nem is helyezett Wass Albertet ítélte - gyilkosságra való felbujtásért - halálra, gondolom abból kiindulva, hogy halálos ítéletet úgyis csak egyszer lehet végrehajtani. A perújítási kérelemhez csatolt román titkosszolgálati jelentés szerint az omboztelki gyilkosságok felbujtói Körösi ("Coro?i") és a szávai Szakács Alexandru (Sándor) voltak. Körösit valóban felmentette a Népbíróság, de Szakácsot csak tanúként hallgatták ki. 1945. augusztus 27-én azt vallotta, hogy: "Körösi József omboztelki polgármester azt mondta nekem, hogy Csordás hadnagy, aki a falu honvédségi parancsnoka volt, meg akarta bosszulni azt, hogy szüleit az I. világháborúban, 1918-ban a román csapatok megölték, így én megértettem azt, hogy Csordás hadnagy parancsolta meg az áldozatok legyilkolását." Alexandru Fuia, a község volt román polgármestere pedig azt vallotta, hogy "Csordás hadnagy magyarul azt mondta nekem - Körösi fordított -, hogy meg akarta öletni a község valamennyi románját, de megelégedett a pappal." Nyilvánvalóan ezeknek a tanúvallomásoknak a következtében mentették fel Körösit Józsefet - de azt még senki sem magyarázta meg, hogy ezeknek a tanúvallomásoknak az ismeretében miért kellett volna valakinek Csordás hadnagyot a gyilkosságokra felbujtania, hiszen ő - eléggé el nem ítéltető módon - ártatlan román civileken torolta meg a román hadsereg 1918-as gyilkosságait.

A kolozsvári Táblabíróság a következő bizarr és a tényeket figyelmen kívül hagyó indokolással utasította el a Wass Albert ártatlanságát hangoztató perújítási kérést: "az omboztelki civil lakosság nyilatkozatai nem jelentenek új tény, amelyeket nem ismert a népbírósági tanács, hiszen pont ezeknek az omboztelki közösségi nyilatkozatoknak az alapján állapították meg nevezett Szakács bűnösségét és rendelték el Körösi Iosif felmentését." Csak annyi a bibi, hogy nem Szakácsot, hanem Wass Albertet ítélték el, méghozzá halálra és ártatlanul.

Wass Albertet amerikai emigrációs politikai tevékenysége miatt a Ceaușescu-rendszer halálos ellenséggként kezelte. Életére törtek, és mindenáron el akarták érni a kiadatását. Jellemző módon népbírósági dosszióját a hírhedt Securitate (mai nevén: S.R.I.) irattárában és nem a bírósági irattárban őrzik. Ez a tény, és a megalapozott perújítási kérelem elutasítása arra utal, hogy Romániában (is) élnek a régi reflexek, a múlt rendszer káderei még mindig jelentős befolyással bírnak.